

جامعه‌شناسی شعر معاصر ایران در گفت‌وگو با محمود معتقدی:

شعر این روزها جلوتر از ادبیات داستانی حرکت می‌کند

گفتگو: الهام با یاخانی

«محمود معتقدی» چهره‌ی آشنا و شعر و نقد ادبی با ۲۵ عنوان کتاب، همواره یکی از گزیننده‌های مورد توجه برای رجوع و نظر خواهی در این حوزه بوده است. از این رو برای نقبی اجمالی بر موضوع «جامعه‌شناسی شعر معاصر ایران» و پرداختن به چگونگی و چرایی تأثیر متقابل شعر و تحولات اجتماعی کشورمان طی ۵۰ سال گذشته خبرنگار ایلنا با وی گفتگو کرده است.

آنچه پیداست شعر گسترش و فراگیری بسیار بیشتری نسبت به داستان در جامعه دارد، تا آنجا که برخی تحولات تاریخی را با شعر خاصی به یاد آورده باز آن سخن می‌گویند، نظر شما چیست؟

قبل از هر چیز باید گفت رابطه «جامعه‌شناسی» و ادبیات و به ویژه «شعر» خودز مینه‌ساز چشم‌انداز تحلیل و تأثیر متقابل این بینامتنیت در قلمرو نقد و نظر در هر عصر و روز گاری می‌تواند باشد و ویژگی‌ها و پیام‌های خاص اجتماعی و سیاسی و فرهنگی زمانه خودش را فراهم کرده و موجبات تأثیر پذیری متقابل را به دست دهد. البته بهتر است با اشاره به نگرانی در این زمینه یادآور تحولات و تغییرات و مطالبات اجتماعی مخاطبان این پدیده فرهنگی را در نظر داشته باشیم. در ادامه می‌توان گفت، از پی روند تحولات اجتماعی و فرهنگی اگر مبنای تحولات هنری و ادبی را باین نوع تجدید گری در حوزه شعر امروز با توجه به عصر جدید، از فضای شعر کنونی

که با پشتوانه‌های فرهنگی فراوانی از گذشته‌ها و نیز تأثیر فرهنگ ممالک دیگر است در نظر بگیریم شاید بتوان گفت روزگار نئسانه‌ی تغییرات در ادبیات هنر از میانه قرن ۱۹ و تمام قرن ۲۰ میلادی، حکایت از نقش تحولات اجتماعی و فرهنگی در جامعه ایرانی دارد. بنابراین آنچه در این دهه‌ها اتفاق افتاده همانا شناخت عناصر و دستاوردهای سیاسی و فرهنگی و بکارگیری آن در عرصه‌های ادبی به ویژه ادبیات و گستره‌های شعری و قدمت روزگاران شاعرانگی در مقاطع مختلف تاریخی است که سبب شده تا شعر و توجه به زبان فارسی، جلوتر از ادبیات داستانی مخاطبان فراوانی داشته باشد. اما، منظر داستان نویسی نیز می‌توان گفت که این فاصله به تدریج کمتر شده چرا که جذابیت‌های موضوعی و زیبایی در داستان نویسی طی سال‌های اخیر، جلوتر از شعر بوده و هست که این امر بیشتر به جایگاه ترجمه‌ی متن‌های ادبی و آشنایی جدی‌تر با ادبیات مغرب زمین برمی‌گردد. از سوی دیگر، روابط فرهنگی و مهاجرت‌ها، هر کدام در توسعه ادبیات و هنر به ویژه داستان نویسی با تحولات بنیادی‌تری همراه بوده است. بی‌گمان عرصه‌های اندیشه‌ورزی و چشم‌اندازهای خلاقیت در فضای هنری و ادبی در همه‌ی این سال‌ها خود فرصتی بوده برای درک و شناخت روزآمد بودن ادبیات و بهره‌گیری از همه‌ی زاویه‌ها و ظرفیت‌های جاری که البته توجه شاعر و هنرمند به امر تغییر و تحولات جهانی بومی به ویژه مقوله شهرنشینی رادری داشته است. نهایتاً اینکه با توجه به شرایط پیش آمده‌ی امروزی در حوزه‌های فرهنگی و اقتصادی و متأسفانه بیماری کرونا در این روزگار، دنیای هنر و ادبیات با مکتب‌های فراوانی روبرو

گردیده است. باشد تا از این رهگذر در چشم‌انداز هنر و ادب ما شاهد دستاوردهای تازه‌تری باشیم و به تبع آن، گستره شعر هم زنده‌تر از هر زمان دیگر با تمام دشسورای‌های پیش رویش گام‌های تازه‌تری در قلمرو اندیشه و شناخت بردارد.

تا چه اندازه شعر در سرعت و گسترش تحولات جامعه ماطی دهه‌های ۴۰ و ۵۰ موثر بوده و تا چه حد تحولات جامعه شکل و محتوای اشعار را به سمت و سوی خاصی کشانده است؟

پاسخ به این پرسش که آنچه بر اساس تحولات و تغییرات در حوزه‌های فرم و محتوای در امر پذیرش جامعه فرهنگی است در سوال نخست تا حدودی وجود دارد، اما به این نکته اساسی نیز باید توجه داشت که در دوره جریان‌های هنری و فرهنگی با توجه به دگرگونی‌ها، ارزش‌ها و دستاوردهای اجتماعی و فرهنگی در صورت بندی به توسعه‌های فرهنگی و هویتی، به ویژه در پیوند با شعر، جایگاه زبان و قالب‌های شعر در هدایت فرم و محتوا و نیز ظهور حضورهای شعری (چنانکه در دهه ۴۰ این مهم جدی‌تر بوده است) از جمله شناختنامه و مانیفست‌هایی همچون: شعر، نو، شعر نیمایی، شعر، حجب، شعر دیگر، شعر مدرن، شعر تصویری، شعر، کاترکت و در این روزها هم شعر پست مدرن (و دیگر انواع شعر) همچنین تحولات در قالب‌های موسیقیایی زبان تغزل در شعرهای کلاسیک به ویژه غزل فرم است. از پی چنین تحولاتی در چند دهه‌ی اخیر می‌توان گفت که مثلث شعر، شاعر و مخاطب همچنان در حال تغییر بوده و هست و این دگرگونی‌ها و

سلیقه‌هایی شک بر بنیاد نوعی خاستگاه اجتماعی که میلی به تحول و شناخت نیازهای فرهنگی و اجتماعی دارد، است. باین وصف هنر و ادبیات پیوسته با روح زنده‌ای همراه بوده‌اند و نیازمند به نگرش، انتخاب زبان و منظر تازه‌تری هستند، پس معاصر بودن و آگاه بودن نویسنده و هنرمند در گذر زمان یک واجب عینی است و جامعه‌ی زنده در هر روز گار نمی‌تواند باین حوزه‌های گنگانه باشد. چنین بوده است که دهه‌های ۴۰ و ۵۰ تاکنون، جامعه فرهنگی ما در پیوند با ارزش‌های مدرن و تا حدودی هم‌راهی بانگرش‌های سنتی نیازمند به دانش و ارزش‌های مدرن جهانی است. البته در این میانه نرم لازم اما اعتدال در بیان و به کارگیری هدف درست، ارزش‌های تازه و مدرن را با خود خواهد داشت. متأسفانه در شرایط اینجا و اکنون و به ویژه کارکرد در فضاهای مجازی، افت شرایط اقتصادی و پخش متون ادبی به ویژه شعر امروز، مابا افت و خیزهای فراوانی روبرو هستیم.

سیر تغییر محتوا، کیفیت و تأثیر شعر از دهه‌ی ۶۰ تا امروز را چگونه می‌بینید؟

شکی نیست که از پی تأثیر و تحولات اجتماعی، نگرش‌ها و نوآوری‌های فرهنگی و نیز توجه به وقایع و حوادث جاری در حوزه‌های انتخاب و تفکر روزی و شناخت دیگر عناصر به پیوندهای اجتماعی و هنر و ادبیات، فرصت مهمی در اختیار هنرمندان و نویسندگان قرار می‌گیرد. در این میان شیوه‌های بیانی و جایگاه بیانی و تأثیر از گذشته‌های فرهنگی چون ابزاری برای نشان دادن امر نشانه‌شناسی در شعر حرف اول را می‌زند. شاید بتوان گفت رابطه و تأثیر شکل و محتوا بر زبان سرایش شعر مقوله بحث برانگیزی است چرا که در گذشته همواره محتوا جلوتر از فرم دیده می‌شد، اما در این سال‌ها فرم گرای جایگاه برجسته‌تری یافته است.

دریافت سلیقه‌های بیانی و انتخاب جایگاه شعری در میان شاعران و مخاطبان امروز با پست

و بلندی‌های آسیب شناسانه فراوانی همراه بوده و هست. البته نوآوری و رویکرد بیانی از یکسو، ادبیت و شعریت نیز از سوسوی دیگر، ضمن آن که یک‌اگر سلیقه‌ای و کمی هم نوآورانه به حساب می‌آید اما هر دو سو (فرم و محتوا) در دهه‌های اخیر با افراط و تفریط‌های آسیب‌پذیری همراه بوده و هست؛ به ویژه شاهدیم اساتیدی در کلاس‌های آموزشی خود می‌گویند دانش سلیقه‌های شعری خود را به شاگردانشان دیکته کنند که در این میان شتابزده‌گی و تقلید از یکدیگر نیز مشهود است. خاطر نشان می‌شود که فضاهای مجازی هم به این شکل از نگرش پست مدرن نیستی دامن زده است و باین همه نمی‌توان منکر نوآوری و تجدیدخواهی در حوزه ادبیات بود، اما یادمان نرود که هر حرکت اصولی ارزش‌های ماندگاری با خود دارد که بی‌گمان در این کارزار جایگاه نظر به‌های جامعه شناختی و بهره‌مندی شاعر از سفره‌های بومی و اجتماعی در بازتاب مسایل و مطالبات و وقایع فرهنگی سهم بزرگی دارد.

به یقین باز تولید تأثیرات اجتماعی در کار نویسنده و هنرمند خود نوعی توجه به ساختار زیست‌ی و خم‌شدن به درون زندگی و توجه به حواشی نام‌ها و سرگذشت‌ها (عاشقی‌ها، شکست‌ها و بسیاری از وقایع زندگی) در کار شاعران این روزگار است، چرا که هنر بی‌آن که ادعایی در حوزه‌های حسی داشته باشد، صلح اجتماعی قلم‌اند نمی‌شود اما یادمان باشد همانا منظر پیام‌ها و نشان دادن ارزش‌ها از درون نگرش هستی‌شناسانه همواره به چالش می‌کشد و به عبارتی می‌کوشد درون خفته هر مخاطبی را بیدار کند. بی‌گمان شناخت هنری از تلفیق جامعه‌شناختی با ادبیات، شعر ما را در نقد و نظر، داوری‌ها و رسیدن به لذت هنری و باور مندی به ارزش‌های جامعه‌شناسانه که به گونه‌ای دودین و دیدن پیوسته است، یاری می‌رساند.

در گذشت نسل شاعران پیش از انقلاب در تحولات کیفی و محتوایی شعر امروز چقدر موثر بوده است و شما چه تفاوت‌های مهمی میان شاعران پیش از انقلاب و شاعران نسل جدید می‌بینید؟

حضور شاعران در مقاطع تاریخی و جغرافیایی در هر عصر و زمانه‌ای با توجه به پیشینه و تأثیر آثارشان در قلمروهای فرهنگی همواره پدیده‌های اجتماعی رادری دارد، چرا که اینگونه تأثیر پذیری و همدلی و هم‌سخنی نسبت به گروه‌ها و مخاطبان خاص، امری ماندگار و محل داوری‌های عاطفی فراوانی بوده است. برای مثال حضور و گسترده‌گی آثار شاعران بزرگی چون حافظ، سعدی، مولانا، خیام، فردوسی و مانند ایشان که خود میراث فرهنگی

ماندگاری را در آثارشان بر دوش دارند بی‌گمان به خاطر هم‌نوایی با تأثیر چنان متونی که جاودانگی را در گذر زمانه از آن خود کرده و در برابر حوادث روزگار از حیات فرهنگی زبان فارسی پیوسته پاسداری نموده‌اند باید گفت که بر همین قیاس در خصوص برخی شاعران معاصر نیز می‌توان اینگونه داوری کرد. در دهه‌های اخیر هم می‌توان از چهره‌های بزرگی در عرصه شعر از نیما، شاملو، اخوان، فروغ، سپهری، آنتشی و دیگرانی چون ایشان و تأثیر نوشته‌هایشان به درستی و به گونه‌ی زیبا شناسانه یاد کرد. بی‌شک نبودن یا عدم حضورشان در روزگار امروز خسران‌بزرگی را در پی دارد اما عمق آثارشان همواره با ما است.

از سوی دیگر کیفیت دستاوردهای شاعران بنام پیشین در شیوه‌های خاص خود گاه در پاسداری از زبان و ادبیات فارسی در اوج و بسا در میانه بوده است. این یادآوری به ما می‌آموزد شاعران جوان امروز نیز باید از یافته‌ها و تأثیرات شاعران برتر زمانه همواره بیاموزند و در هدایت شکل و محتوا و دیگر کیفیت‌های بیانی گام‌های اساسی‌تری بردارند، ضمن اینکه در این سال‌ها در این حوزه به جز چهره‌های معدودی کارهای درخشان کمتری از آنان دیده می‌شود چرا که ذوق، دانستگی و تجربه در نسل‌های تازه، نیازمند بالایش است و نیز آنکه شاعران جوان باید به گونه‌ای فرزند زمانه خود باشند و در بهره‌مندی از پشتوانه‌های فرهنگی پیشینیان سهم کوشایی ببرند. بی‌شک رابطه معنوی میان رفتگان و آمدگان و آیندگان در قلمرو شعر همین فراوانی دارد. گفتنی است که سیر حوادث از منظر جامعه شناختی در کنار ادبیات در تغییر و نوآوری برای نشان دادن تفاوت‌ها و تناسب‌ها امر مهمی است.

نظر شما نسبت به نوع نگاه، بختگی و میزان سواد شاعران امروز چگونه است و گمان می‌کنید این شاعران چقدر توانایی برای تأثیر بر تحولات اجتماعی داشته باشند؟

بی‌گمان میزان دانش شعری به در یافت‌های هنری و ادبی برای اهالی شعر از جمله شاعران این روزگار برای رسیدن به ذهن و زبانی بخته و مدرن و رسیدن به نگرش‌هایی جامعه‌شناسانه در نشان دادن گستره‌های زیست و زندگی در شرایط امروز، خود چراغ روشنی است برای توانمندی در کار شعر و شاعران. از مسووی دیگر برای دستیابی به حضور و جذب مخاطبان شعر باید در کوران تحولات و تغییرات فرهنگی و اجتماعی روزگار خود بوده باشند چرا که شاعران و به ویژه شاعران جوان در حوزه شناخت عرصه هنری و راه رسیدن به زبان و نگرش تازه‌تر، ناگزیر مطالعه‌متن‌ها و آثار پیشرو و آشنایی و کشف تجربه‌های دیگری هستند.

قانون و مقررات بر خورد خواهد شد. تبلیغ تور واکسن کرونا نخستین بار در پاییز سال گذشته همزمان با آغاز واکسیناسیون در برخی کشورها، انجام شد که آژانس دارها آن را دروغین دانستند و وزارت بهداشت وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی نیز در واکنش به آن، هر نوع تور گردشگری با عنوان واکسیناسیون کرونا را غیر مجاز اعلام کردند.

و دارندگان مجوز فعالیت در فضای مجازی، صرفاً مجاز به معرفی مراکز اقامتی دارای پروانه بهره‌برداری متبوع هستند و تبلیغ مراکز غیر مجاز و استفاده از آن در بر گزاری و اجرای تور فاقد وجهت قانونی است. پیرو این دستور، علی رفیعی - معاون گردشگری تهران - نیز در بخشنامه‌ای خطاب به تمام شکل‌های گردشگری، اقامتی، پذیرایی، تفریحی و حمل و نقل در این استان تاکید کرد از هر گونه اقدام تبلیغی خارج از موارد مندرج در آیین‌نامه‌های موجود خودداری کنند. او همچنین در این بخشنامه نوشت: دارندگان مجوز فعالیت در فضای مجازی صرفاً مجاز به معرفی مراکز اقامتی دارای پروانه بهره‌برداری متبوع هستند و هر گونه تبلیغ مراکز غیر مجاز و استفاده از آن در بر گزاری و اجرای تور فاقد وجهت قانونی است و در صورت مشاهده طبق

ولی تیموری در نامه‌ای تاکید کرد: با توجه به شرایط رکود ناشی از شیوع کرونا در فعالیت‌های خدماتی مبتنی بر اقتصاد گردشگری از جمله مراکز اقامتی، پذیرایی و تفریحی و نیز دفاتر / شرکت‌های خدمات مسافرتی و گردشگری، متأسفانه برخی از واحدهای گردشگری به انجام تبلیغات کاذب در برخی رسانه‌ها و همچنین در فضای مجازی به صورت غیر واقعی و اغواکننده تور با واکسن کرونا، اقدام در کلبه و ویلاهای غیر مجاز و... اقدام می‌کنند که ادامه این گونه فعالیت‌های کاذب و دروغین می‌تواند لطمه‌های جبران‌ناپذیری بر پیکره ضعیف صنعت گردشگری وارد کند. به منظور حمایت از ذی‌نفعان و فعالان حوزه گردشگری و جلوگیری از اجرای این گونه اقدامات تبلیغی دروغین و مخرب، دفاتر خدمات مسافرتی و گردشگری

تورهای واکسن کرونا فاقد وجهت قانونی است

و پذیرای گردشگران باشد. در ایران نیز در شرایطی که تورهای گردشگری اکثر استان‌ها به دلیل بروز موج چهارم کرونا و محدودیت‌های اجتماعی و تردد در حالت تعطیل و نیمه تعطیل قرار داشته‌اند و مجوزی برای فعالین رسمی گردشگری صادر نمی‌شود، افراد و گروه‌های غیر مجاز اقدام به تبلیغ و اجرای تورهای واکسیناسیون در مقاصد کشورهای همجوار نموده‌اند. در همین راستا معاون گردشگری وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی اعلام کرد: تبلیغ و اجرای تور با وعده واکسن کرونا فاقد وجهت قانونی بوده و مطابق مقررات با آن برخورد خواهد شد.

ضرر و زیان‌های فراوان و رکود حداکثری در صنعت گردشگری و توقف سفرهای داخلی و بین‌المللی، و همچنین توزیع ناعادلانه و سرعت پایین واکسن کرونا در بسیاری از کشورهای جهان باعث شد تا گردشگری از طریق گردشگری سلامت راه‌گذری را در پیش گیرد و با راه‌اندازی تورهای واکسیناسیون هم گردشگری از آسیب و گزند بیشتر رهایی یابد و هم افراد بیشتری در مدت زمانی کوتاه‌تر به ایمنی و وروسی برسند. روسیه اولین کشوری است که به فکر گردشگری واکسن افتاد و برنامه دارد از جولای سال جاری این تورها را برای استفاده از واکسن اسپوتنیک‌وی راه‌اندازی کند

شماره ۲۶۰ ماهنامه نمایش در دست‌انداز نشریات تئاتر

نوشته برتر اند و ستفال و «تئاتر محیطی: نیایدها در حوزه اخلاق، مسئولیت و اجرا» نوشته راسل اندرسون رفته است. شماره ۲۶۰ ماهنامه نمایش ویژه اردیبهشت ماه ۱۴۰۰ با سردبیری نصرالله قادری و با بهای ۲۰ هزار تومان منتشر شده است.

مجله به سراغ فرشیده ابراهیمیان، از منتقدان قدیمی تئاتر و ناصر فکوهی رفته است. با توجه به تعطیلی تئاتر هائین بخش نقد این مجله معطوف به موضوعات تحلیلی از جمله «آیا سزار جاه طلب به نظر می‌رسد؟» به قلم منصور خلج و «تئاتر جنگ: استراتژی و دراماتورژی»

در شماره ۲۶۰ مجله نمایش آثار ری از لینیته هانتز، شهرام خرازی‌ها، ربکا برابیر، پاتریس پلوپس، آبتین جاوید، رضا مهدی‌زاده و زهره صادقی منتشر شده است. همچنین این

شده‌اند. مجلاتی چون «صحنه» و «نقش صحنه» در ایام اخیر منتشر نشده‌اند و تنها مجله «نمایش شناخت» در بخش خصوصی به مسیر انتشار خود ادامه داده است.

جدیدترین شماره ماهنامه نمایش، ویژه اردیبهشت ۱۴۰۰ با نگاه ویژه به «تئاتر و مطالعات بینارشته‌ای» منتشر شد. این در حالی است که دیگر نشریات تئاتری در سال ۱۴۰۰ با عدم انتشار مواجه

